

Middelblok 13, Gouderak

rapport 3451

Middelblok 13 te Gouderak, gemeente Ouderkerk

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek

L.P. Verniers
R.M. van der Zee

Colofon

ADC Rapport 3451

Middelblok 13 te Gouderak, gemeente Ouderkerk

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek

Auteurs: L.P. Verniers en R.M. van der Zee

In opdracht van: Aannemingsbedrijf Bos v.o.f.

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 30 september 2013

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

E. Jacobs

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten

Postbus 1513

3800 BM Amersfoort

Tel 033-299 81 81

Fax 033-299 81 80

Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Doelstelling en vraagstelling	8
2.2 Methodiek	8
2.3 Resultaten	8
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	12
3 Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)	13
3.1 Plan van Aanpak	13
3.2 Resultaten Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)	14
3.3 Conclusies	15
4 Aanbeveling	15
Literatuur	16
Geraadpleegde websites	16
Lijst van afbeeldingen en tabellen	16
Bijlage 1	23

Samenvatting

In opdracht van Aannemingsbedrijf Bos v.o.f. heeft ADC ArcheoProjecten in juni, juli en augustus 2013 naar aanleiding van voorgenomen nieuwbouw een archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de locatie Middelblok 13 te Gouderak.

Op basis van het bureauonderzoek geldt dat binnen het plangebied in principe sprake kan zijn van de aanwezigheid van archeologische waarden. Het gaat daarbij dan met name om sporen uit de periode van de Bronstijd-Romeinse tijd. Deze bevinden zich in dat geval op een diepte van 0,4 tot 0,8 m –mv. Verder kan in de diepere ondergrond, circa 5 tot 6 m –mv, sprake zijn van waarden uit de periode van het Mesolithicum-Neolithicum. Deze waarden zullen tijdens de voorgenomen ontwikkeling evenwel niet middels een open ontsluiting worden aangesneden. De kans op de aanwezigheid van archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd wordt als zeer klein beschouwd. Dit vanwege het feit dat historisch kaartmateriaal laat zien dat in de Nieuwe tijd op de locatie geen sprake was van bebouwing.

Feit is evenwel dat de voorgenomen bodemverstorende werkzaamheden grotendeels op dezelfde plaats gesitueerd zijn als de huidige, 20^e-eeuwse bebouwing. Vanwege de relatief ondiepe ligging van het niveau waarop de verwachte archeologische waarden gelegen zijn, 0,4 tot 0,8 m –mv, mag aangenomen worden dat deze ter plaatse van de huidige bebouwing reeds bij de aanleg daarvan geheel of grotendeels vernietigd zullen zijn. Dit geldt niet voor de locatie van circa 100 m² waar de geplande nieuwbouw op onbebouwd terrein wordt geplaatst. Hier kunnen archeologische resten vernietigd worden.

De fundering van de voorgenomen nieuwbouw zal, behoudens aan te brengen heipalen, niet dieper worden ingegraven dan het niveau tot waarop de huidige fundering reikt. De versterking van het rond 5 tot 6 m -mv gelegen archeologische niveau als gevolg van de heipalen, wordt vanwege de geringe omvang van de heipalen als acceptabel beschouwd.

Teneinde ter plaatse van het nieuwbouwblok, buiten het bestaande bebouwde gebied, de bodemopbouw alsook de aan- of afwezigheid van een potentieel archeologisch niveau vast te stellen, is een verkennend booronderzoek uitgevoerd.

Met het onderzoek is vastgesteld dat de natuurlijke ondergrond bestaat uit bos- en rietveen (Hollandveen Laagpakket binnen de Nieuwkoop Formatie). Oever- en beddingsafzettingen van de Gouderakse stroomgordel zijn niet aangetroffen. Deze moeten dieper dan 6 m –mv of wellicht elders in het onderzoeksgebied worden gezocht. In het veen zijn geen geoxideerde of veraarde lagen waargenomen. Het is daarom niet waarschijnlijk dat het veen een bewoonbaar oppervlak vormde. Bewoningssporen uit de periode Bronstijd – Romeinse tijd zijn in het plangebied niet te verwachten.

Het veen wordt afgedekt door een vrij stevig, kalkloos kleidek van 35 tot 70 cm dikte. Dit is ontstaan tijdens overstromingen van de nabijgelegen Hollandsche IJssel. In het dek heeft zich de huidige bouwvoor gevormd. In het kleidek aangetroffen baksteen- en puinresten zijn waarschijnlijk opgebracht ter versterking van het maaiveld en duiden niet op in-situ funderingsresten.

ADC ArcheoProjecten adviseert om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992.

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van Aannemingsbedrijf Bos v.o.f. heeft ADC ArcheoProjecten in juni, juli en augustus 2013 in het kader van een bestemmingswijziging van agrarisch gebruik naar woonbestemming en daarmee gepaard gaande nieuwbouw, een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de locatie Middelblok 13 te Gouderak, gemeente Ouderkerk.

Door de gemeenten Nederlek en Ouderkerk is een (concept) archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart opgesteld.¹ Op basis hiervan maakt het plangebied deel uit van een zone waar binnen het bestemmingsplan 'Middelblok' een dubbelbestemming archeologie aan is toegekend. Op basis hiervan geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 30 cm –maaiveld (-mv) voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning een rapport vereist is waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld.² In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).³ Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Ouderkerk heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd (KNA versie 3.2).⁴

In het voorliggende rapport wordt een onderzoek beschreven waarvoor de volgende administratieve gegevens gelden:

Opdrachtgever:	Aannemingsbedrijf Bos v.o.f.
Soort onderzoek:	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek
Aanleiding:	wijziging van agrarische bestemming naar woonbestemming met bijbehorende nieuwbouw
Locatie:	Middelblok 13
Plaats:	Gouderak
Gemeente:	Ouderkerk
Provincie:	Zuid-Holland
Kadastrale gegevens:	gemeente Gouderak, sectie B percelen 2668 t/m 2673
Kaartblad:	38W
Oppervlakte plangebied	circa 1000 m ²
Coördinaten:	106.448 / 444.677; 106.531 / 444.610; 106.490 / 444.551; 106.418 / 444.610
Bevoegde overheid:	Gemeente Ouderkerk
Deskundige namens de bevoegde overheid:	dhr. C. Thanos (specialist archeologie, Omgevingsdienst Midden-Holland)
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	57195
ADC-projectcode:	4150093
Auteur:	L.P. Verniers
Projectmedewerkers:	L.P. Verniers en R.M. van der Zee
Autorisatie:	E. Jacobs
Periode van uitvoering:	juni, juli en augustus 2013
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identifier.nl/?identifier=urn:nbn:nl:ui:13-f5qp-i3

¹ Wink et al 2012.

² http://www.ouderkerk.nl/inwoners-bedrijven/bestemmingsplannen_3426/item/bestemmingsplan-middelblok-en-geluidszone-industrieterrein-middelblok_12669.html

³ SIKB 2010.

⁴ SIKB 2010

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht?
 - o Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig om te komen tot een selectiebesluit?
 - o Zo ja, welk selectiebesluit kan worden genomen (vrijgeven, opgraven, begeleiden)?

Op basis van het antwoord op bovenstaande vragen wordt vervolgens een advies verstrekt over de aard en omvang van eventueel noodzakelijk geacht vervolgonderzoek.

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting, wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op afbeeldingen 1 en 2.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens

gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 500 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende gegevens om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor de onderzoekslocatie.

In het plangebied zijn de volgende ingrepen gepland:

Aard ingreep:	Nieuwbouw
Wijze fundering:	Heipalen
Onderkeldering:	Nee
Diepte bodemverstoring:	Onbekend, naar verwachting niet dieper dan de bestaande fundering, uitgezonderd de heipalen.
Oppervlakte bodemverstoring:	Circa 1000 m ²

De huidige agrarische bestemming zal worden gewijzigd naar een woonbestemming en 1000 m² agrarische bebouwing zal worden ingeruild voor een extra bouwblok voor een woning (ruimte voor ruimte regeling). Voor een deel valt deze nieuwbouw binnen de contouren van de bestaande bebouwing, maar deels valt hij ook daarbuiten (afb. 2). De bestaande woonboerderij blijft bestaan. De consequentie van de voorgenomen plannen kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geomorfologie ⁵	Formatie van Echteld, Formatie van Nieuwkoop
Bodemkunde ⁶	Liedeerdgronden, klei (profielverloop 1) GWT II
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ⁷	1,1 m – NAP

In het plangebied bevindt zich een opeenvolging van de volgende geologische niveaus⁸:

Geologisch niveau	Gemiddelde diepte top niveau (m t.o.v. mv)	Omschrijving	Ouderdom / periode
Formatie van Echteld	Mv	Komafzettingen	Romeinse Tijd – bedijking LME/NT
Formatie van Nieuwkoop	0,4 tot 0,8 m	Veen	Bronstijd, Romeinse tijd
Formatie van Echteld (Gouderak stroomgordel)	circa 6 m	bedding-/oeverafzetting	Mesolithicum – Neolithicum

In de ondergrond van het plangebied komen rivierafzettingen voor, afgewisseld met veenlagen.⁹ Zo is in de diepere ondergrond van het plangebied de Gouderak stroomgordel aanwezig.¹⁰ Deze vormt een onderdeel van het Benschop-riviersysteem en werd rond 6418 v.Chr. actief (8368 cal. BP). Het afzetten van sediment eindigde rond 5268 v.Chr. (7218 cal. BP). De top van de beddingafzettingen van de Gouderak stroomgordel bevinden zich rond 6,5 en - 7,7 m -NAP. Op basis van het feit dat het maaiveld op de planlocatie volgens het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland) zich rond 2,0 m –NAP bevindt, ligt de top van de beddingafzettingen van de Gouderak stroomgordel dus circa 5,0 tot 6,0 m -mv.

⁵ Alterra 2003.

⁶ Stichting voor Bodemkartering 1984.

⁷ <http://www.ahn.nl/viewer>.

⁸ De Mulder *et al.* 2003; Rijks Geologische Dienst 1992.

⁹ De Mulder *et al.* 2003.

¹⁰ Berendsen & Stouthamer 2001.

Als gevolg van een vernatting van het landschap is vervolgens in de regio van het plangebied sprake geweest van veengroei (Formatie van Nieuwkoop, Hollandveen Laagpakket). Bij de Gouderaksedijk, gemeente Gouda zijn in de top van het veen sporen uit de Romeinse tijd aangetroffen.¹¹ In de Romeinse tijd werd verder in de regio van het plangebied de Hollandse IJssel actief. Vanaf circa 230 n.Chr. tot aan de bedijking in de Late Middeleeuwen zijn van hieruit in het plangebied kom- en/of oeverafzettingen van de Hollandse IJssel afgezet.¹² Het plangebied zelf is gelegen op de grens van de oeverwal en de achterliggende komvlakte van de Hollandse IJssel. In de Late Middeleeuwen is op de oeverwal van de Hollandse IJssel een ontginningslint ontstaan, waarvan Middelblok deel uitmaakt.

Op de bodemkaart is aangegeven dat binnen het plangebied sprake is van Liedeerdgronden. Deze gronden komen voor ten zuiden van Gouda langs de Hollandse IJssel en de Lek. De bovengrond bestaat uit 40 à 80 cm kalkloze lichte en zware klei. De veenondergrond bestaat meestal uit eutroof broekveen.¹³ Liedeerdgronden zijn natte gronden die makkelijk te bewerken zijn. Ze werden in het verleden vooral gebruikt om hennep op te telen of als bemest weiland.¹⁴

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (afb. 3):

Onderzoeksmeldings -nummer	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
31.610	Bureauonderzoek	Bovenste 1,5 -2,5 m verstoord, alleen verstoring door middel van heipalen, verwachting voor resten uit RomeinseTijd – Nieuwe tijd laag. Dieper liggende resten uit het Laat-Mesolithicum tot en met het Neolithicum worden door heipalen nauwelijks verstoord.	Het plangebied is vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling
51.669	Bureau- en verkennd booronderzoek	Waarschijnlijk is de huidige bebouwing de eerste binnen het plangebied. Omtrent de ouderdom van deze bebouwing is enige onzekerheid.	Huidige pand een MIP object. Advies werkzaamheden laten begeleiden door een lokale historische vereniging of de Archeologische Werkgroep Nederland
54.062	Bureauonderzoek	Onbekend	Onbekend
54.446	Bureau- en verkennd booronderzoek	Mogelijke resten uit de Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd in de bovenste 1,3 m – Mv. Op een diepte van circa 5,4 m –Mv worden resten verwacht vanaf het Laat-Mesolithicum, op of in de top van de Gouderak stroomgordel.	Geadviseerd wordt, indien het huidige maaiveld voor aanvang van de bouwwerkzaamheden tot minimaal 1,0 m opgehoogd wordt, en zodoende de ondergrond niet wordt geroerd bij de bouwwerkzaamheden, het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

In ARCHISII zijn voor het onderzoeksgebied geen AMK-terreinen, waarnemingen en vondstmeldingen geregistreerd.

¹¹ Wink *et al.* 2012, 46-47.

¹² De Mulder *et al.* 2003.

¹³ Markus 1984.

¹⁴ Wink *et al.* 2012, 39.

Op zowel de Cultuurhistorische Hoofdstructuur, provincie Zuid-Holland als de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) maakt het plangebied deel uit van een zone waar een middelhoge kans ten aanzien van de aanwezigheid van archeologische waarden aan is toegekend.

Bron	Verwachting	Toelichting
Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland ¹⁵ IKAW	Redelijk tot grote trefkans op archeologische sporen Middelhoge trefkans	Op grond van de ligging van het plangebied op de Gouderak stroomgordel is bewoning vanaf het Mesolithicum mogelijk

Op basis van zowel de aardwetenschappelijke als archeologische gegevens kan gesteld worden dat in de diepere ondergrond, op de stroomgordel van Gouderak op zo'n 5 tot 6 m – mv, in principe sprake kan zijn van de aanwezigheid van archeologische waarden uit de periode van het Mesolithicum-Neolithicum. Vanwege de relatief diepe ligging zullen deze sporen waarschijnlijk goed geconserveerd zijn.¹⁶ Feit is evenwel dat vanwege deze diepe ligging dit niveau niet middels een open ontsluiting zal worden aangesneden.

Aan de top van het daarboven gelegen veen kan in principe sprake zijn van de aanwezigheid van waarden uit de periode van de Bronstijd en Romeinse Tijd. De top daarvan bevindt zich in principe rond 0,4 tot 0,8 m – mv, maar kan eventueel ook dieper gelegen zijn, indien in latere perioden sprake is geweest van ophoging ter plaatse. Op de boven op het veen gelegen komafzettingen, waarvan de top in principe aan het huidig maaiveld is gelegen, kan sprake zijn van archeologische sporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Historische situatie
Overzichtskaart van Hoogheemraadschap Krimpenerwaard van Johannes Leupenius uit 1669 ¹⁷	dijk langs de IJssel/bebouwingslint afgebeeld (afb. 5)
Kadastrale minuut 1811-1832 ¹⁸	bouwland
Topografische kaart 1830-1850 ¹⁹	bouwland
Bonnekaart 1877, 1899 en 1914 ²⁰	akkerland
Topografische kaart 1936 en 1958, 1969, 1981, 1989, 1995 ²¹	bebouwing

Gouderak als plaatsnaam is voor het eerst genoemd in historische bronnen uit 1274 als *Golderake*. Het woord *rake* betekent waarschijnlijk 'recht stuk water'. In dit geval is dat van de Golde, het water waaraan Gouda zijn naam dankt.²²

"Middelblok" maakt deel uit van de IJsseldijk die een oorsprong kent in de Late Middeleeuwen. De dijk is onder andere afgebeeld op de Overzichtskaart van Hoogheemraadschap Krimpenerwaard van Johannes Leupenius uit 1669 (zie afb. 5). Op de kaart is duidelijk een hoge dijk aangegeven, het talud aan de noord is duidelijk zichtbaar. Aan de zuidzijde van de dijk is verspreide bebouwing getekend in de vorm van boerderijen. Het hier besproken plangebied valt evenwel ten zuiden daarvan en is onbebouwd. De kadastrale minuut uit 1811-1832 is meer gedetailleerd: hieruit blijkt dat het plangebied dan eveneens onbebouwd en in gebruik is als akkerland. Ook op de

¹⁵ <http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html?atlas=chs>.

¹⁶ Wink *et al.* 2012, 25.

¹⁷ Leupenius 1669.

¹⁸ Kadaster 1811-1832.

¹⁹ Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990.

²⁰ Bureau Militaire Verkenningen 1877.

²¹ Topografische Dienst 1958, 1969, 1981, 1989, 1995.

²² Berkel & Samplonius 2006.

topografische kaart uit 1830-1850 en de Bonnekaarten van 1877 (zie afb. 6), 1899 en 1899 is het plangebied alleen in gebruik als akkerland. Op de topografische kaarten uit de periode 1936-1995 is wel bebouwing afgebeeld, mogelijk betreft dit een deel van de huidige bebouwing.

Op basis van de geraadpleegde historische bronnen, lijkt het plangebied gedurende de Nieuwe tijd tot in de 20^e eeuw onbebouwd te zijn geweest.

2.3.5 Beschrijving huidig gebruik

Het plangebied is momenteel deels voorzien van bebouwing in de vorm van een woonboerderij (bouwjaar 1909) en enkele bijgebouwen met een agrarische functie (afb. 6). Een deel van de bebouwing is onderkelderd. Tevens is een paardenbak aanwezig. Het overige deel van het plangebied bestaat uit grasland.

De voorgenomen ontwikkeling omvat de sloop van de bijgebouwen en de aanleg van vervangende nieuwbouw. De nieuw aan te leggen fundering daarvan zal, met uitzondering van aan te brengen heipalen, naar verwachting niet dieper reiken als de fundering van de bestaande gebouwen.

In het plangebied is in juli 2013 een milieuhygiënisch verkennend bodemonderzoek uitgevoerd.²³ Tijdens een veldinspectie is een vervallen schuur met asbestverdacht materiaal aangetroffen. Het asbest zal door een erkend asbestverwijderingsbedrijf worden gesaneerd. Uit de analyse van bodemonsters kwamen lichte tot sterke verontreinigingen met zware metalen en PAK naar voren. Op grond van de sterke verontreiniging met lood in de bovengrond, die in één boring werd vastgesteld, werd een ernstig geval van bodemverontreiniging vermoed. Geadviseerd werd nader onderzoek uit te voeren om mogelijke beperkingen van het toekomstig gebruik in kaart te brengen.

In verband met de aangetroffen sterke verontreiniging met lood in de grond is in een deel van het plangebied een nader onderzoek uitgevoerd.²⁴ Uit dit onderzoek bleek dat de loodverontreiniging een relatief beperkte omvang heeft, waardoor er geen sprake is van een ernstig geval van bodemverontreiniging.

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

In het plangebied kunnen vanaf het maaiveld resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd voorkomen. De kans hierop wordt evenwel niet hoog ingeschat, aangezien het plangebied op het geraadpleegde historische kaartmateriaal in ieder geval in de Nieuwe tijd alleen een agrarische functie had. De bewoning was in deze periode ten noorden van het hier besproken plangebied gesitueerd; op de oeverwal van de Hollandse IJssel, waar op het historische kaartmateriaal een rij huizen zichtbaar is.

Aan de top van het daaronder gelegen veen kan in principe sprake zijn van de aanwezigheid van waarden uit de periode van de Bronstijd en Romeinse tijd. De top daarvan bevindt zich rond 0,4 tot 0,8 m – mv, maar kan eventueel ook dieper gelegen zijn indien in latere perioden sprake is geweest van ophoging ter plaatse. De eventueel aanwezige waarden manifesteren zich vermoedelijk als een vondstlaag onder een humeuze laag. Deze bestaat uit een vermenging van onder meer kleine fragmenten aardewerk, houtskool en bot met het oorspronkelijke substraat. De meeste typen archeologische resten (bot, houtskool, aardewerk, metaal) zijn door de natte en zuurstofloze condities goed geconserveerd.

Verder kan in de diepere ondergrond, op of in de top van de afzettingen behorend bij de Gouderakse stroomgordel, circa 5 tot 6 m – mv, sprake zijn van de aanwezigheid van archeologische waarden uit de periode van het Mesolithicum-Neolithicum. Feit is echter dat dat

²³ Van Beek 2013a.

²⁴ Van Beek 2013b.

niveau in het kader van de voorgenomen ontwikkeling niet middels een open ontsluiting zal worden aangesneden.

In zijn totaliteit geldt dat de bodemverstoring in het kader van de voorgenomen ontwikkeling beperkt van aard zal zijn. Bestaande funderingen van de agrarische bebouwing, die uit de 20^e eeuw dateert, zullen worden verwijderd. Aangezien daarbij niet dieper ontgraven zal worden dan de onderzijde van de bestaande funderingen, zal hierbij geen verdere verstoring van de bodem optreden. Een mogelijk in de toekomst te bouwen bijgebouw zal op een reeds eerder bebouwde locatie worden gerealiseerd.

Dit geldt evenwel slechts ten dele voor de geplande nieuwbouw van een woonhuis. Deze wordt deels gesitueerd ter plaatse van de huidige bebouwing, maar deels ook daarbuiten (afb. 2). Dit betekent dat hier mogelijk ongestoorde grond geroerd gaat worden. Naar schatting betreft dit circa 100 m². Gezien de hoge ligging van eventueel aanwezige archeologische resten, zullen deze bij de nieuwbouwwerkzaamheden vernietigd worden.

Waar momenteel bebouwing staat, zal de bodem niet ernstiger verstoord worden dan al het geval is. In principe wordt hier de grond niet dieper ontgraven dan reeds heeft plaatsgevonden in het kader van de aanleg van de bestaande bebouwing. Alleen de nieuw aan te brengen heipalen zullen op beperkte schaal verdere grondverstoringen veroorzaken.

- *Is het plangebied voldoende onderzocht?*

Bij de voorgenomen ontwikkeling kan het niveau waarin sprake is van archeologische waarden uit de periode Bronstijd-Romeinse tijd, gelegen op circa 0,40 tot 0,80 m –mv, aangesneden worden. Het gaat daarbij dan om die locaties waar op dit moment nog geen sprake is van bebouwing. Op de locaties van de bestaande bebouwing mag vanwege de relatief ondiepe ligging van eventueel aanwezige archeologische waarden verondersteld worden dat deze reeds bij de aanleg van de huidige bebouwing geheel of grotendeels vernietigd zijn.

In de diepere ondergrond, 5 tot 6 m –mv, kan verder sprake zijn van waarden uit de periode Mesolithicum-Neolithicum. Dit niveau zal echter niet aangesneden worden in de vorm van een open ontsluiting. De verstoring van dit niveau als gevolg van de nog te plaatsen heipalen wordt vanwege de geringe omvang daarvan als acceptabel beschouwd.

- *Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig om te komen tot een selectiebesluit?*

Geadviseerd wordt om op het onbebouwde deel van het nieuwbouwblok een Inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek uit te laten voeren. Het doel van dit onderzoek is het bepalen van bodemopbouw en de intactheid ervan alsook het bepalen van de aan- of afwezigheid van een potentieel archeologisch niveau in op aan de top van het veen.

- *Zo ja, welk selectiebesluit kan worden genomen (vrijgeven, opgraven, begeleiden)?*

Geadviseerd wordt om de bebouwde delen van de locatie vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

3 Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

3.1 Plan van Aanpak

3.1.1 Inleiding

Het doel van het inventariserende veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting, zoals deze is geformuleerd in par. 2.4. Het inventariserend veldonderzoek vond plaats door middel van een verkennend booronderzoek. Op 31 juli 2013 werd een Plan van Aanpak opgesteld, waarin de werkwijze van het onderzoek werd vastgelegd.

Het doel van dit onderzoek is het verkennen van de bodemopbouw. Daarmee toetsen we voor eventuele archeologische vindplaatsen de volgende delen van de gespecificeerde verwachting:

1. de landschappelijke en/of geologische context van eventuele archeologische vindplaatsen
2. de diepteligging ervan
3. de conservering

Dit leidt voor onderhavig onderzoek tot de volgende hypothesen:

- Ad 1. In het plangebied bevindt zich een veenpakket (Hollandveen Laagpakket binnen de Nieuwkoop Formatie).
- Ad 2. De top van het veen ligt mogelijk al op een diepte van 0,4 tot 0,8 m beneden maaiveld.
- Ad 3. Dit niveau is niet aangetast door bodemverstoringen.

Door het uitvoeren van dit verkennend booronderzoek kan alsnog een uitspraak worden gedaan over de vraag of, en zo ja, waar er al dan niet nog archeologische resten worden verwacht in het plangebied.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld:

- Zijn de hierboven genoemde hypothesen juist?
- Moet de specifieke archeologische verwachting worden aangepast? Zo ja, op welke wijze?
- Is het plangebied voldoende onderzocht?
- Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig om te komen tot een selectiebesluit?
- Zo ja, welk selectiebesluit kan worden genomen (vrijgeven, opgraven, begeleiden)?

3.1.2 Uitvoeringsplan veldwerkzaamheden

Voor het vaststellen van de juistheid van de in par. 3.1.2 genoemde hypothesen is de volgende onderzoeksmethode het meest geschikt:

Aantal boringen:	4
Boorgrid:	geen, zo verspreid mogelijk in het onbebouwde deel van het nieuwbouwblok
Diepte boringen:	drie boringen tot 200 cm –mv, één boring tot 600 cm -mv
Boormethode:	Edelman met diameter 7 cm en guts met diameter 3 cm (handmatig)
Bemonstering:	versnijden en/of verbrokkelen

De bodemtextuur en archeologische indicatoren worden beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd.²⁵ De X- en Y-coördinaten worden bepaald aan de hand van de lokale topografie en ingemeten met behulp van een meetlint. De hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen is bepaald aan de hand van AHN-beelden.

3.1.3 Monsternameplan

Hoewel een verkennend booronderzoek niet als primair doel heeft het opsporen van archeologische indicatoren, zullen eventuele vondsten wel worden verzameld en indien mogelijk gedetermineerd.

3.2 Resultaten Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

3.2.1 Veldinspectie en uitvoering van het Plan van Aanpak

De te onderzoeken locatie bestaat grotendeels uit grasland. Aan de zuidoostzijde bevindt een vervallen kippenschuur, aan de noordwestzijde bevindt zich een klein schuurtje voor een pony. De boringen zijn uitgevoerd in overeenstemming met het Plan van Aanpak (PvA).

3.2.2 Lithologische beschrijving en interpretatie

De locatie van de boringen is weergegeven in afb. 7. De boorgegevens worden gepresenteerd in bijlage 1.

Uit het booronderzoek blijkt dat de natuurlijke ondergrond van het plangebied n hoofdzaak bestaat uit mineraalarm bosveen afgewisseld met rietveen (Hollandveen Laagpakket binnen de Nieuwkoop Formatie). Deze veentypen duiden op voedselrijke omstandigheden. Bosveen vormt zich in de komgebieden op enige afstand van actieve rivierlopen. Rietveen kan zich ook dichterbij actieve rivierlopen vormen. Uit boring 3, die tot 600 cm –mv is doorgezet, blijkt dat het veen een dikte heeft

²⁵ Bosch 2005; Nederlands Normalisatie-Instituut 1989.

van minimaal 5,65 m. De in de diepere ondergrond verwachte oever- en beddingafzettingen van de Gouderakse stroomgrodde zijn niet aangetroffen. Mogelijk moeten zij dieper of elders in het onderzoeksgebied worden gezocht.

In de boringen 2 t/m 4 is de bovenste 50 tot 75 cm van het veen zwak kleiig ontwikkeld. De kleibijmenging duidt op rivierinvloeden (Hollandsche IJssel). In het veen zijn geen geoxideerde of veraarde lagen aangetroffen, die duiden op een verdroging van het veenoppervlak. Het is daarom niet waarschijnlijk dat het veen een bewoonbaar oppervlak vormde. Bewoningssporen uit de periode Bronstijd – Romeinse tijd zijn in het plangebied niet te verwachten.

Het veenpakket wordt aan de bovenkant scherp begrensd en gaat over in 35 tot 70 cm dik, vrij stevig (bijna-gerijpt) kleidek met een bruinrijke tot grijze kleur. De klei is kalkloos, zwak humeus en matig siltig. Verspreid komen sporen baksteen voor. In boring 2 is zeer veel puin en een fragment plastic aangetroffen. Het kleidek is ontstaan ten tijde van overstromingen van de nabijgelegen Hollandsche IJssel. In het dek heeft zich de huidige bouwvoor gevormd. De baksteen- en puinresten zijn waarschijnlijk opgebracht ter versteviging van het maaiveld en duiden niet op ondergrondse resten van bebouwing ter plaatse.

3.3 Conclusies

De in de Inleiding gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

- *Zijn de genoemde hypothesen, zoals vermeld in de specifieke archeologische verwachting, juist?*

De genoemde hypothese zijn juist.

- *Moet de specifieke archeologische verwachting worden aangepast? Zo ja, op welke wijze?*

In het veen zijn geen geoxideerde of veraarde lagen aangetroffen, die duiden op een verdroging van het veenoppervlak. Het is daarom niet waarschijnlijk dat het veen een bewoonbaar oppervlak vormde.

- *Is het plangebied voldoende onderzocht?*

Ja, het plangebied is voldoende onderzocht.

- *Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig om te komen tot een selectiebesluit?*

Deze vraag is niet meer relevant.

- *Zo ja, welk selectiebesluit kan worden genomen (vrijgeven, behoud in situ, opgraven, begeleiden)?*

Op grond van de lage archeologische verwachting wordt geadviseerd het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

4 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

- Alterra**, 2003: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000. Landsdekkende en digitale versie*. Wageningen.
- Beek, L. van**, 2013a: *Verkennd bodemonderzoek Middelblok 13a te Gouderak*. Hopman en Peters Holding B.V. Milieutechniek. Rapport 13-P-029. Erichem/Zeist.
- Beek, L. van**, 2013b: *Nader bodemonderzoek Middelblok 13a te Gouderak*. Hopman en Peters Holding B.V. Milieutechniek. Rapport 13-P-029-B. Erichem/Zeist.
- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer**, 2001: *Palaeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Koninklijke van Gorcum, Assen.
- Berkel, G. van & K. Samplonius**, 2007: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Utrecht.
- Bosch, J.H.A.**, 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1877, 1899 en 1914: *Moordrecht, blad 482, 1:25.000*.
- Kadaster**, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel de grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, Gouderak, Zuid Holland, sectie B, blad 01*.
- Kadaster**, 1958, 1969, 1981, 1989, 1995: *Topografische kaart van Nederland schaal 1:50 000 Blad 38 A Capell aan den IJssel / Gouda / Krimpen aan den IJssel / Nieuwerkerk aan den IJssel / Waddinxveen*. Emmen.
- Markus, W.C.**, 1984. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Toelichting bij kaartblad 38 West Gorinchem*. Wageningen.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & Th.E. Wong (red.)**, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten (Geologie van Nederland, deel 7).
- SIKB**, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1984: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 38 West Gorinchem*. Wageningen.
- Wink, K., G.H. de Boer & P. Kloosterman**, (concept 2012): *Lake et Isla: archeologie en cultuurhistorie tussen Lek en Hollandsche IJssel; Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeenten Nederlek en Ouderkerk*. Weesp.

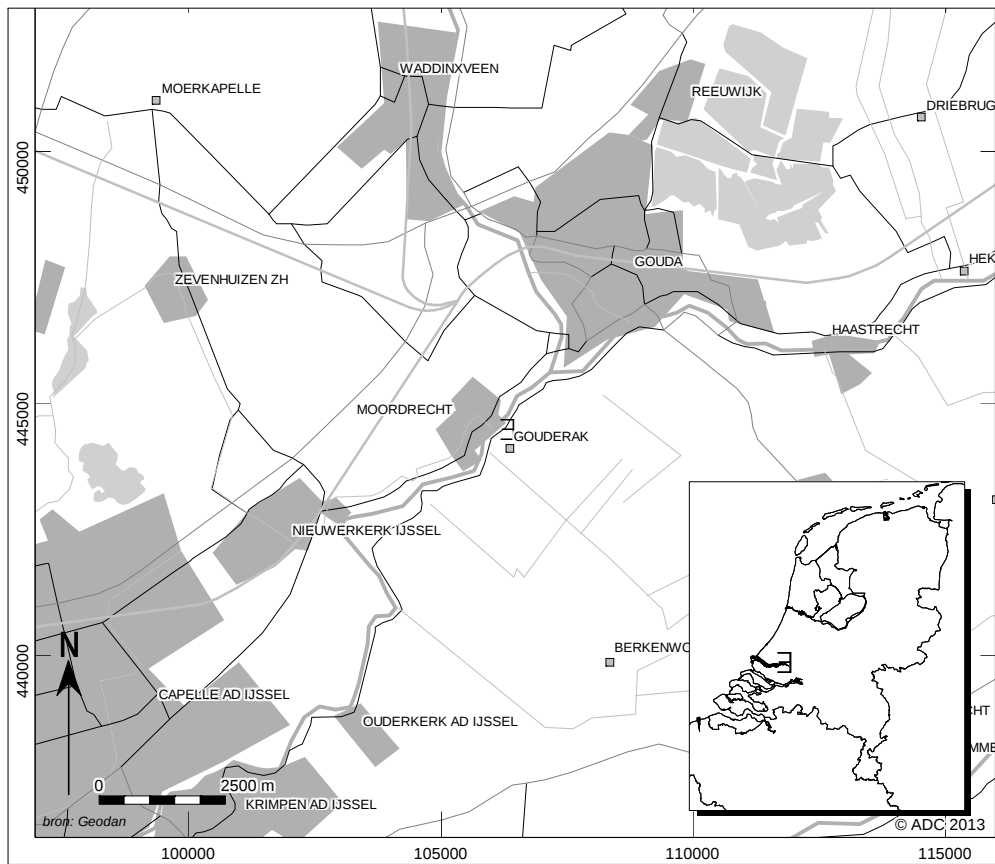
Geraadpleegde websites

<http://archis2.archis.nl>
<http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html?atlas=chs>
<http://www.ahn.nl/viewer>
<http://www.bodemdata.nl>
<http://www.watwaswaar.nl>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied.
 Afb. 2 Detailkaart van het plangebied.
 Afb. 3 CHS Zuid-Holland, plangebied en ARCHIS-meldingen.
 Afb. 4 Gouderak en Moordrecht uit de kaart van J. Leupenius uit 1669
 Afb. 5 Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Bonnekaart uit 1877.
 Afb. 6 Plangebied gezien in noordelijke richting
 Afb. 7 Boorpuntenkaart

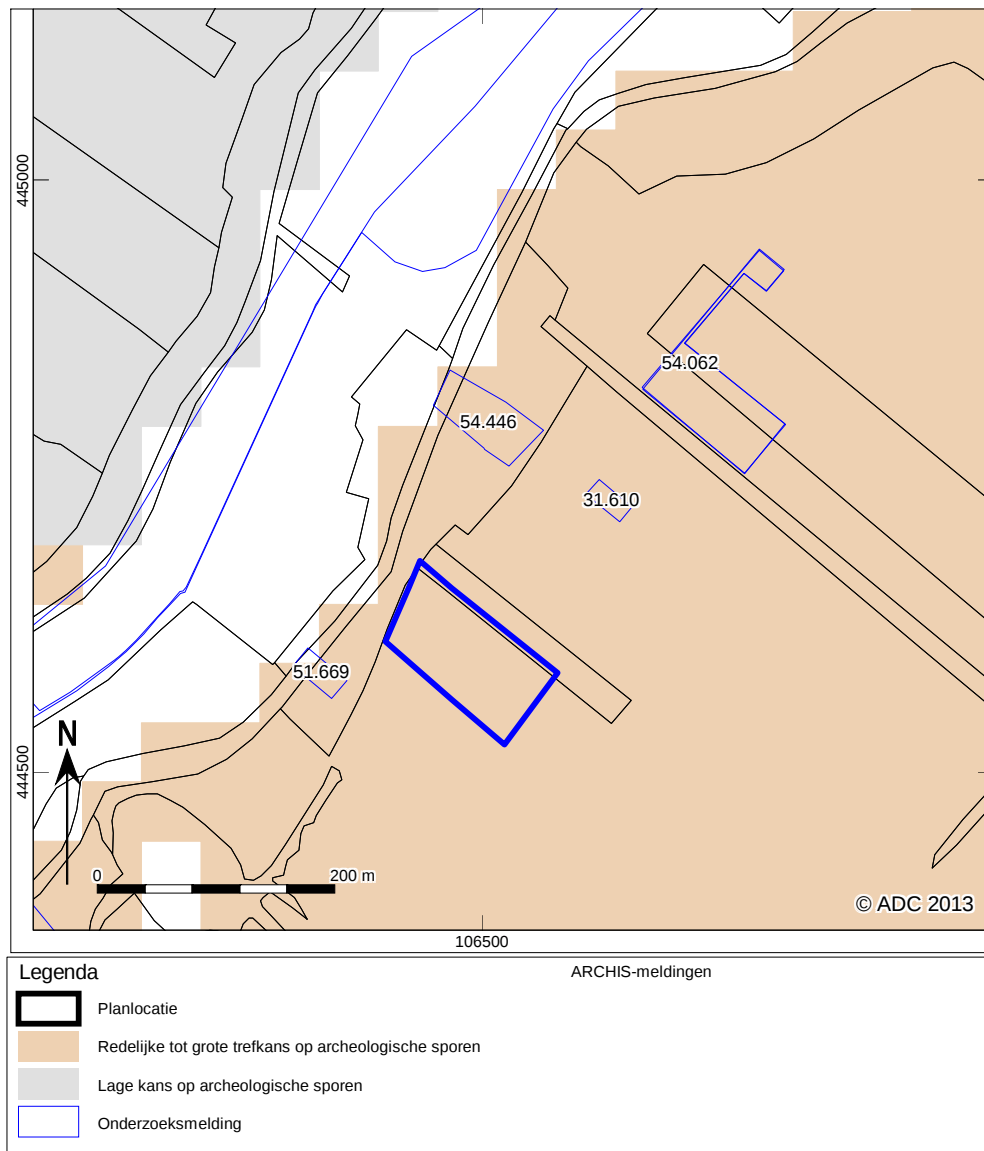
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Afb. 1 Locatie van het plangebied.

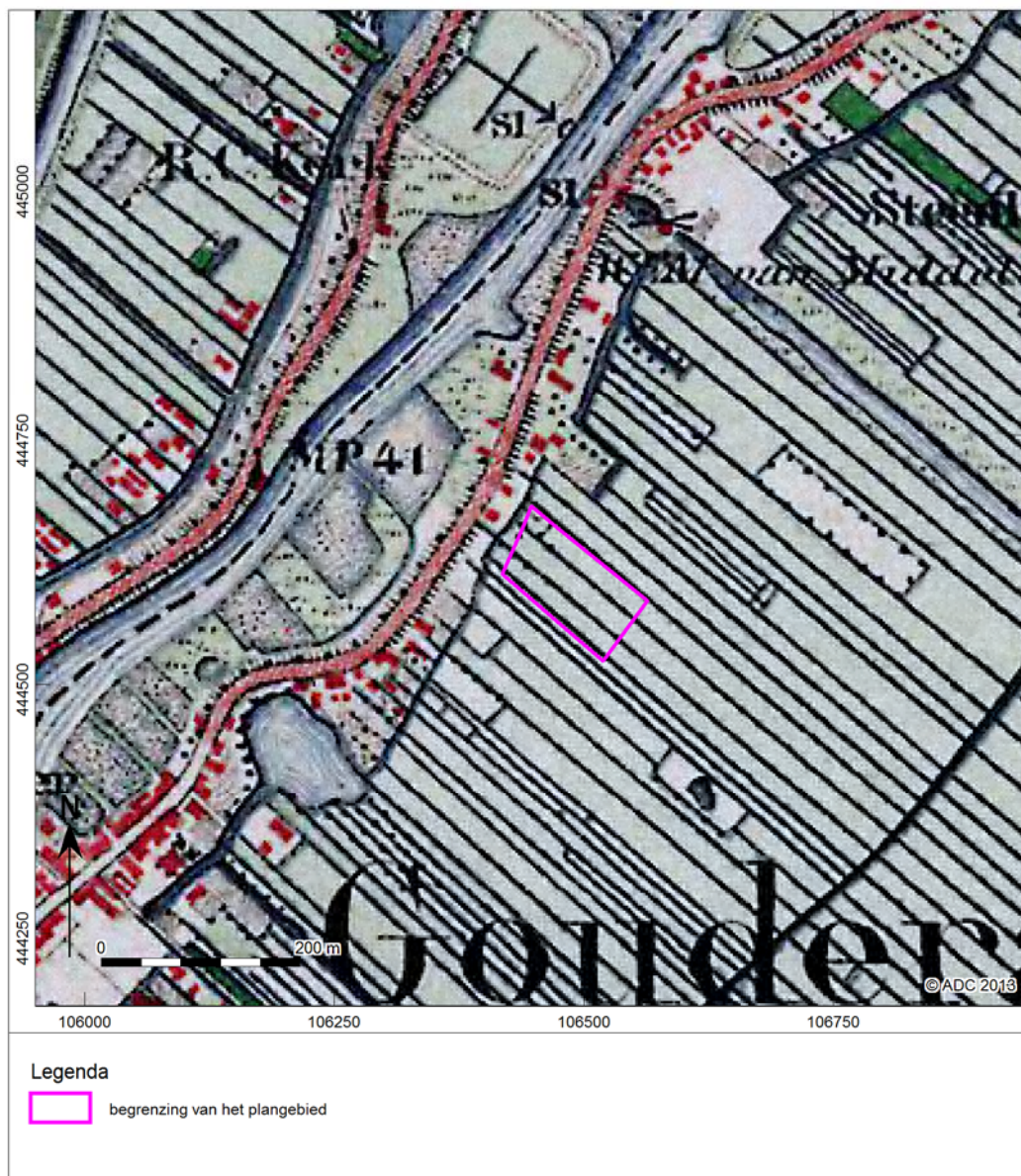
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied.

Afb. 3 CHS Zuid-Holland, plangebied en ARCHIS-meldingen.

Afb. 4 Gouderak en Moordrecht uit de kaart van J. Leupenius uit 1669 (noorden aan onderzijde).

Afb. 5 Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Bonnekaart uit 1877.

Afb. 6 Plangebied gezien in noordelijke richting met op de achtergrond de bebouwing op de dijk langs de Hollandsche IJssel.

Afb. 7 Boorpuntenkaart

Bijlage 1

nummer	x coördinaat (m)	y coördinaat (m)	maaielldhoogte (cm) NAP	bovengrens (cm onder mv)	grondsoort	bijmenging	zandmediaan		kleur	kalkgehalte	nieuwvormingen	antropogene bijmengingen	organische bijmengingen	bodemhorizonten	overig	Lithostratigrafie		
1	106.467	444.640	-50	0	50	klei	matig siltig;zwak humeus		grijs	kalkloos				A-horizont	matig stevig;bouwvoor;basis scherp;kiezels			
				50	200	veen	mineraalarm		donker-bruin	kalkloos				C-horizont	bosveen			Hollandveen Laagpakket
2	106.467	444.646	-50	0	70	klei	matig siltig;zwak humeus		bruin-grijs	kalkloos		veel puinresten;veel baksteen;		A-horizont	bovenin fragment plastic;matig stevig;bouwvoor;basis scherp			
				70	120	veen	zwak kleilig		donker-grijs-bruin	kalkloos				C-horizont	rietveen;zeer slap			Hollandveen Laagpakket
				120	200	veen	mineraalarm		donker-bruin	kalkloos				C-horizont	bosveen;slap			Hollandveen Laagpakket
3	106.471	444.651	-50	0	35	klei	matig siltig;zwak humeus		bruin-grijs	kalkloos		spoor baksteen		A-horizont	bouwvoor;basis scherp;zwak zandige top;matig stevig			
				35	90	veen	zwak kleilig		donker-bruin	kalkloos				C-horizont	bosveen;slap			Hollandveen Laagpakket
				90	150	veen	mineraalarm		donker-bruin	kalkloos				C-horizont	bosveen;houtresten;slap			Hollandveen Laagpakket
				150	600	veen	mineraalarm		donker-bruin	kalkloos				C-horizont	rietveen;slap			Hollandveen Laagpakket
4	106.471	444.655	-50	0	40	klei	matig siltig;zwak humeus		bruin-grijs	kalkloos		spoor baksteen		A-horizont	bouwvoor;zwak zandige top;matig stevig;basis scherp			
				40	110	veen	zwak kleilig		donker-grijs-bruin	kalkloos				C-horizont	rietveen;zeer slap;spoor schelpmateriaal			Hollandveen Laagpakket
				110	200	veen	mineraalarm		bruin	kalkloos				C-horizont	rietveen;slap			Hollandveen Laagpakket